

ПРАВА НАЦІЇ У РЕФЛЕКСІЇ Д. ДОНЦОВА: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Бойко Т.О.,

*здобувач кафедри філософії та теорії права
ІНПІ НУ «Львівська політехніка»*

Хоча концепція «національної держави» фактично перейшла етап свого розквіту й увага вчених все більше акумулюється на питаннях сучасних процесів глобалізації та конгломерації чи асиміляції все ж таки основною формою організації людей залишається нація.

Нація для Д. Донцова була стержнем усього його вчення, включаючи і розвинену ним ідеологію чинного націоналізму. Така значна увага до нації дозволила розробити певні усталені поняття, зокрема і у сфері правосуб'єктності нації. Для сучасного світу питання визначення її меж та захисту від посягань і досі залишаються актуальними, саме тому ми вирішили дослідити феномен прав нації у рефлексії Д. Донцова для їх кристалізації в контексті ідеології чинного націоналізму.

Саме дія для Д. Донцова має визначальне значення щодо набуття нацією прав та встановлення їх об'єму. Цієї дії, на думку вченого, завжди не вистачало українській нації для свого захисту: «Нерозвиненість правової психіки не дозволила їм відповідати протестом на порушення їх прав: «права» нації вони розглядали не як правові, лише як норми моралі, які «зобов'язаний» міг, але яких отримання не смів ніхто від них вимагати» [1, с. 123]. Хоча Д. Донцов і не визначав безпосередньо змісту цих прав, проте, досліджуючи визначені ним поняття нації та певні закономірності її функціонування, нам вдалося виокремити основні з них.

У декількох своїх працях Д. Донцов чітко визначив своє розуміння нації як «скупчення мільйонів воль довкола спільного ідеалу... ідеалу панування певної етнічної групи над територією, яку вона одержала в спадщину по батьках і яку хоче передати своїм дітям» [1, с. 210]. У статті «До традицій» нація постає як «те, що протиставляє себе географічно, історично і політично своїм сусідам» [2; 3, с. 161], а у «Підставах нашої політики» як «група людей різних клас і національного походження, що замешкують спільну територію, зв'язаних спільними історичними традиціями» [4, с. 208].

Як бачимо з цих глумачень без території, якою володіє етнічна спільнота, нації не існує. І саме право на територію в етнічних межах ми визначили першим правом нації у вченні Д. Донцова. Також слід зауважити що мова йде саме про етнічні землі де протягом століть склалися спільні традиції. Сюди ми не можемо включити землі

анексовані, навіть якщо після примусового приєднання відбулося активне заселення цих територій представниками нації-агресора. Такі дії Д. Донцов окреслює як право нації на агресію та боротьбу, яке ми розглянемо дещо згодом.

Наступним визначальним правом у досліджуваних працях є право на формування органів влади. Влада у трактуванні Д. Донцова завжди супроводжує сформовану націю, незалежно від того, яких властивостей набуває спільнота, без влади вона ніколи не буде повноцінною: «Через це, що не самодержавна нація не є нацією, ідея власновладства повинна бути над всіма іншими. Вона не повинна робити угод з жадними доктринами, що обмежують її неподільний вплив, ані всередині, ані на зовні, лише вона має надавати зміст національній волі» [1, с. 226-227]. Також про це впливає з вищенаведених формулювань «нації» про «ідеал панування» та «протиставляє себе... політично своїм сусідам».

Відомий своєю критикою «провансальської течії» М. Драгоманова та його сподвижників Д. Донцов писав: «З трьох чинників, з яких складається дозріла політична нація, з території (землі), людности і влади, для нього (М. Драгоманова – авт.), як і для всіх соціалістів, демократів і радикалів, найменш важливим був чинник останній – влада. Їм все одно було, в чіь руках знаходиться влада над двома іншими чинниками [1, с. 62]. Ці аргументи Д. Донцов також переносив і на внутрішньо організаційні моменти, вважаючи недопустимим факт, коли: «доходили до заперечення права нації хотіти, права накидувати свою волю одиницям, племенам, провінціям, поколінням» [1, с. 117].

Отже, право нації на владу на території в межах етнічних земель є підґрунтям комплексу прав нації, які діють взаємодоповнюючи та формують основу для права нації на самовизначення: «...ідея, яка порушуватиме конфліктами, що назрівають, буде ідея нації, ідея людської спільноти, що є або хоче бути організованою в окрему політичну одиницю» [1, с. 23].

Відносно уявлень Д. Донцова про систему міжнародного права можемо ствердити його приналежність до парадигми політичного реалізму. Представники цього напрямку міжнародні відносини пояснювали не як універсальні конструкції статичних правових і морально-етичних норм (ідеалістична школа), а як своєрідна соціальна структура у якій відбуваються динамічні політичні процеси.

Для представників школи політичного реалізму міжнародні відносини стали ареною боротьби за владу між ключовими політичними акторами, яка обумовлена «характером людської природи» і є «вічним» явищем світової політики [5, с. 200-201].

Щодо політичних акторів Д. Донцов визначає самотнім живим чинником міжнародного життя націю, незалежно від того, яка кляса

веде її за собою. [1, с. 23]. Саме в межах міжнародних правовідносин він розглядає право нації на самовизначення як першочергове: «Так втратив наш націоналізм (безумовне право нації на незалежне існування) у наших провансальців – свій аксіоматичний характер» [1, с. 82]. Проте це право на самовизначення не існує як само собою зрозуміле: «Право нації на самовизначення? Певно, але не кожна, що «має» це право, має його! Це найліпше в глибині своєї душі знають самі претенденти на це право» [1, с. 197]. Адже того, що було потрібно для здійснення права: «Свідомости, що мусить силою вибороти право нації на самовизначення, в «есерів» так само мало, як і в їх соціал-демократичних братів», - завжди бракувало українській нації для ствердження своєї незалежності [1, с. 104].

Ця боротьба, яка супроводжує право на самовизначення у вченні Д. Донцова викристалізується в окремий аспект прав нації, який приводить у дію весь механізм правового захисту – право нації на агресію та боротьбу: «На питання «Що?» «Націоналізм» відповідав: незалежність і повний сепаратизм. На питання «Як здобувати свою мету?» «Націоналізм» відповідав: боротьбою; національною революцією... [1, с. 17].

Сама ідеологія інтегрального або чинного націоналізму наскрізь просякнута ідеєю дії та постійного руху. Боротьба у Д. Донцова виступала як причиною так і наслідком: «Причиною міжнаціональних ворожнеч були для них (прихильників М. Драгоманова – авт.) не вічні закони конкуренції між расами, не перенесена зі світу органічного до над-органічного боротьба за існування; причиною національних свар була умова відсталість...» [1, с. 28]. Більше того Д. Донцов право нації на агресію тісно пов'язував з волею, що у сукупності втілювало прагнення спільноти до життя: «Воля без її виявлення назовні – є нісенітниця. Так само й національна воля, яка прагне зберегти лише залишену їй діянням ворожих сил область впливу, зрікаючись і духової, і матеріальної експансії. Такі нації в Європі є, деякі з них навіть із блискучим минулим, та вони стоять на узбіччі світовополітичного життя, вони – провінції Європи. Провінціями ж є й нації, позбавлені державної самостійності, які не вміють або не хочуть завоювати її, здобутися на шукання власної великої ідеї, власних шляхів» [1, с. 69].

Критикуючи М. Драгоманова за постійне ухидництво інтересам чужих націй Д. Донцов чітко протиставляє свою ідеологію боротьби ідеології «вічного миру»: «Не військові події на наслідки битв, а логічні етичні засади, та їх еманції – закони людського та міжнародного співжиття – мали бути рішачими для budouчого упорядкування міжнародних відносин», – ось як формулювало свій світогляд те недалеке покоління» [1, с. 39]. Для вченого питання боротьби було на вагу виживання нації і, на нашу думку, ця агресія тут

не стільки означає інтервенцію на чужі території, як саме «вічну конкуренцію» між націями, яка, як ніщо інше, змушує націю рухатися по шляху еволюції та прогресу.

Право нації на територію в межах етнічних земель, на формування органів влади, на самовизначення та на агресію і боротьбу є як необхідною умовою так і похідними права нації на життя, до якого веде увесь комплекс прав нації. Проте це право у рефлексії Д. Донцова має дуалістичний характер: з одного боку: «Утвердження права на життя, продовження роду, – має в них аксіоматичний характер, іде перед усім. Це вічне араціональне право нації до життя ставляється там понад усе дочасне, феноменальне, «схопиме», раціональне...» [1, с. 45-46], - проте поряд із цим «Історія не знає рівності, як і природа; є там здібні і нездібні, хто хоче забезпечити собі місце під сонцем, мусить довести свою здібність до того. «Право» кожної, хоч би і з «євнухськими» інстинктами, нації на життя не існує, а коли б існувало, це було б найбільш неморальною річчю в світі...» [1, с. 197].

Таким чином право нації на життя тісно залежить від комплексу тих прав, які ми означили попередньо. Проте воно також є наслідком іншого права на «спонтанну волю до життя нації, безмотивну й без розумову, яка переростає у найвищу форму об'єктивації національної волі – державу» [1, с. 83]. Та держава є лише «найвищою формою» волі, волі, яка зв'язує в єдине ціле усі права нації, визначені Д. Донцовим, хоча на різних етапах залежно від того права, з яким вона взаємодіє, може переходити у різні іпостасі: «Об'єктивація волі нації затрималася тут на першій щаблі (у провансальців – авт.) – на любові до свого краю, примітивній і наївній, що не розуміє ані потреби агресії, ані значення моменту панування (суверенності) і підчинення перших двох елементів нації (території, людности), елементів влади, без якої жодна нація не вийде з пелюшок провінції. Спершу – держава, як... щастя всіх... без уваги на те, хто цією державою володіє. Дальше поняття держави трохи розширилося, виступаючи поза рамки чисто групових чи особистих потреб, – на інтереси народу взагалі і території, але знов не як політичної цілоти, бо політика й тут лишилася в чужих руках. Нарешті Україні призначено навіть політичну ролю, але не власну, лиш як додаток, причіпку до чужої. Нерозуміння моменту влади, зайвість його, коли всі нації засадниче є солідарні, коли боротьба між ними – непорозуміння, – надавала поняттю нації (в усіх її щаблях розвою) хиткий і невивражений характер» [1, с. 80].

Цим Д. Донцов окреслив еволюцію нації по рівнях, на кожному з яких для свого цілісного формування вона має володіти одним із тих прав, які ми досліджували у своїй праці. Та лише в комплексі, набувши усіх прав нації, вона, щоб стати повноцінною та здатною до життя нацією-організацією людей, має досягнути усі права з обов'язковим зв'язуючи елементом – волею, інакше «коли з поняття нації

виключається все, зв'язане з волею, афектом: жадоба «панування», «пристрасть», релігійність, - очевидно від нього не лишається нічого; тоді можливе все – два народи в одній нації (для Драгоманова), дві національності в одній людині, і всяка інша нісенітниця» [1, с. 79].

Список використаних джерел:

1. Донцов Д. Націоналізм / Д. Донцов. – Київ: ФОП Стебеляк, 2011. – 256 с.
2. Донцов Д. Наша політична думка і стрілецтво / Д. Донцов// Календар "Червоної калини" на 1923 р. – Львів, 1922.
3. Квіт С. М. Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет : Монографія / С.М. Квіт. – К.: ВЦ "Київський університет", 2000. – 260 с.
4. Донцов Д. Підстави нашої політики / Д. Донцов. - Нью-Йорк, 1957. - 220 с.
5. Розумюк В. Теорія міжнародних відносин: шляхи еволюції та перспективи розвитку / В. Розумюк // Антологія творчих досягнень. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2004. – вип. 1. – с. 199-206.